

פרשת יתרו: המה יעלו בהר

מעמד הר סיני תיאורו ופרטיו – קשים להבנה מסיבות שונות, הרמב"ם במורה נבוכים, למשל, מתקשה בכל הנוגע לדיבור ה' עם העם, שאינו מתיישב בקלות עם שלילת ההגשמה. קדם לו אונקלוס בתרגומו שהרחיק כדרכו את לשונות ההגשמה מן הקב"ה כשתרגם "וירד ה' על הר סיני" כ"ויתגלי ה'...". הרב חרל"פ מתרץ את התרחקותו של אונקלוס מן התרגום ההדוק בכך שתרגום מילולי במקרה הזה מחטיא את המשמעות המקורית ואת הפשט. העברית היא ביסודה שפה רוחנית והתרגום לארמית נעשה כך שיבטא בצורה מהימנה כיצד הדברים משתמעים במקורם העברי. אם כן, גם לדבריו, לא ניתן להסביר את הדברים כמות שהם (מי מרום, ה, יתרו, עמ' קנט).

פתרונו של הרמב"ם לבעיית ציור ה' כמדבר הוא בטענה שעם ישראל לא שמע את דבר ה' הישיר, אלא קול בלבד:

יתבאר לי שבמעמד הר סיני לא היה המגיע למשה מגיע לכל ישראל, אבל הדבור למשה לבדו (עליו השלום), ולזה בא ספור עשרת הדברות כולו ספור היחיד הנפרד, והוא עליו השלום ירד לתחתית ההר ויגד לבני אדם מה ששמע, אמרה התורה אנכי עומד בין ה' וביניכם (מורה נבוכים, ב, לג).

משה הוא המתווך, והוא מעביר את דברי ה' לעם ישראל. "ואמר קול דברים אתם שומעים, ולא אמר דברים אתם שומעים... ומשה הוא אשר ישמע הדברים ויספרם להם, זהו הנראה מן התורה ומרוב דברי החז"ל" (מורה נבוכים, שם). לדברי הרמב"ם שמיעתם של בני ישראל מוגבלת והם אינם מקבלים דיבור ישיר מן הקב"ה. ניתן אמנם לשאול אם בכלל היה דיבור של ה' במובן הוורבאלי הפשוט. אפילו מקריאת הפרשה לא ברור שבזה המדובר. חז"ל שיקפו זאת בתיאורם "שמור וזכור בדיבור אחד נאמרו". התיאור הוא של דיבור לא גשמי.

כך או כך, יש הבדל משמעותי בין איכות הקליטה של עם ישראל לזו של משה. משה מצליח לשמוע בתוך הקול את הרעיונות והדברים והוא הכלי להובלת הרעיונות אל עם ישראל. אולי זהו פשט הפסוק: "למען ישמע העם דברי עמך" (שמות יט, ט) ו"ויהי קול השופר הולך וחזק מאד משה ידבר והאלוקים יעננו בקול" (יט, יט).

קבלת התורה של עם ישראל אם כן לוקה בכמה מובנים: ראשית, נוצר ספק באשר לזהות הדובר, אין וודאות גמורה מי נתן לנו בדיוק את התורה. שנית, נוצר כשל בבהירות הדברים, הדברים במקורם נשמעים מעורפלים. בדיבור ושיח ישיר חלק ניכר מן המסרים מועבר באמצעים לא מילוליים, במחוות במימיקות ובתנועות הגוף אלו מבארות את ההקשר ומדייקות את המסר. שלישית בני ישראל חסרים קשר ממש וישיר עם הנותן עצמו.

בפועל, הלקויות הללו משליכות על יחסי ישראל עם התורה. במישור אחד, בקשת ה' היא חלק בלתי נפרד מן השגרה היהודית. במישור אחר, דרגתם הנמוכה של בני ישראל אינה מאפשרת לשמוע את קול ה' ואת דברו לעולם בצורה אותנטית. הרב חרל"פ הופך את הלקויות למעלות: "וכשם שאין לייחס ירידה גשמית כלפי הקב"ה, כן אין לייחס ירידה גשמית כלפי התורה. שכן התורה לא נתגשמה בירידתה למטה" (שם, עמ' קס). לשיטתו, הישאוות הדברים ערטילאיים מותרים אותם בקדושתם ומשמרת את המודל לריחוק שהוא נכון לכל השואף לקדושה.

אך, נדמה שיש גם מחיר לאופן המסורבל שבו בסופו של דבר נקלטה התורה בעם ישראל. אותה נתנה ראשונה שמכוחה אנחנו שואבים ולאורה הולכים הכילה אי בהירות מראשיתה, הדבר בא לידי ביטוי ומשתקף גם בעצם המפגש שלנו עם התורה באמצעות מתווכים: ההורים, המורים, הספרים, החברותא. כל אלו יטביעו את חותמם בתהליך המסירה של דבר ה'. התוצאה היא, שאיננו מסוגלים לשמוע את קולו של ה' בצורתו הנקיה והראשונית.

בדור האחרון אנו שומעים קולות הקוראים לפירוק הגורם המתווך, מוסדות מסירת התורה שהוקמו והתקיימו מאז ימי קבלת תורה ועד ימינו. הדרישה בעולמנו הפוסטמודרני היא לפתוח את הספרים לכולם ללא תיווכם של בעלי סמכות כגורם פרשני חיוני ומכריע. באוויר נשמעת קריאה צלולה להפוך את התורה לנחלת הכלל, לדלג על כל המתווכים. התעצמות הרצון לשמוע בעצמנו את קולו של ה' נקשרת גם עם תופעה נוספת הכרוכה באותו תהליך חברתי רחב: החתירה אל האמת, והרצון להשמיע ולשמוע בתו התורה את הקול האישי.

נדמה שביסוד תופעה זו מונחת תביעה חיובית, של התקדשות, של ניסיון קירבה להר. אבל, באופן עמוק מחייבת תביעה זו את החפצים בכך להכין את ליבם לקבלת התורה ולשמיעת קול ה'. להתנתקות ולבוא אל התורה ללא

בס"ד, אתר בית מורשה, יתרו תשע"ג, מיכל טיקוצ'ינסקי

מתווכים חדשים פנימיים, ללא אג'נדות. האוזניים צריכות להיות כרויות למוע ולא רק להשמיע. מי שכואב את הריחוק, צריך להיזהר מהחמצה מחודשת שנגרמת מהסתערות על המקורות ואילוץ "להשתחל" לתוך מגירות מוכנות. היכולת לקרוא קריאה בלתי אמצעית בתורה ובהלכה היא פועל יוצא של מידת הנקיות של האדם. להיות חלק ממעמד הר סיני מחייב תנועה פנימית של ניעה לאחור, של התכווצות, ושל חיפוש אחר קול ראשוני וצלול.